

Családi szocializáció és fejlődés

9-10. óra

Miről lesz szó az órán?

A fejlődés területei

Részletesen:

1. Morális fejlődés
2. Érzelmek fejlődése
3. Énfejlődés

A fejlődés különböző területei – az egyes területek fejlődése (fejlődési ívek)

Fejlődés a születéstől a serdülőkorig – az életkorok jellemzői, a tipikus fejlődési jellemzők az egyes szakaszokban

A fejlődés főbb területei

- Testi (+ mozgásfejlődés)
- Értelmi-kognitív
- Szociális-társas (jelentős személyek köre + társas tevékenységek, csoportlét + barátságok + nemek)
- Személyiség- (lelki) fejlődés
- Morális (kognitív, érzelmi, szociális, lelki stb. összetevők)
- Érzelmi fejlődés
- Énfejlődés

1. A morális (erkölcsi) fejlődés

Az erkölcs két oldala:

- erkölcsi viselkedés
- erkölcsi tudat

Az erkölcsi viselkedés

- A vágyak uralása, ellenállás a csábításnak
- Megtenni mások kedvéért a jót, elkerülni a rosszat

Viselkedés-lélektan, szociálistanulás-elmélet:

- az erkölcs tanult szokások készlete, a jutalmazás és büntetés következtében alakul
- az időzítésnek, az intenzitásnak van szerepe, és a modelleknek
- kondicionált anticipált szorongás

Pszichoanalitikus megközelítés:

- az erkölcs érzelmi aspektusa és az énszerkezet a felelős. Azonosulás.
- Felettesén: a szabályok és külső elvárások belső képviselője. Lelkiismeret, büntudat

- Én: szégyen, kisebbségi érzés révén kontrollálja az ösztönök kiélését. Önkontroll, önuralom

Az erkölcsi tudat

- csak a kognitív fejlődés függvényében tudja a gyerek megérteni az elvárásokat!
- Az erkölcs alapkategóriái:
  - Jó és rossz
  - Hazugság, igazmondás
  - Szabályok megértése és betartása
  - Igazságosság

Hazugság – tudatelmélet kell ahhoz, hogy hazudni tudjunk

Mi az „igaz”? Műveleti gondolkodás

- *Videó: Torta, Videó: Gombok*

Két kognitív elmélet a morális fejlődésről:

- Jean Piaget
- Lawrence Kohlberg

Piaget morálisfejlődés-elmélete

Terület	Módszer	Példa
Vétség ről való döntések (Mekkora bűn? Szándékosság?)	történet-párok	<i>P. segíteni akar, de nagy tintapacát ejt; J. játszik, direkt kis tintapaca</i>
Igazságosságról alkotott fogalmak	film	<i>Fiú otthon segít, anya hazatér és megbünteti</i>
Szabályok értelmezése	Szabályjáték megfigyelése	<i>Golyózás</i>

Morális fejlődés a szabályok terén

- Még nincs szabálytudat
- Egocentrikus szabályok (ovi)
- Szabályjáték (10-11) évtől
- Szentírás-jelleg (iskoláskor kezdete)
  - *Videó: szabályok*

Heteronóm erkölcsiség ovitól ~10 éves korig	Autonóm erkölcsiség 10, 11 éves kortól
A viselkedés elbírálása szélsőséges: vagy pozitív, vagy negatív	A viselkedés mérlegelésénél különböző szempontokat figyelembe vesz
A szabályok megváltoztathatatlanok	A szabályok módosíthatók
A gyerekek engedelmeskednie kell, mert azt „hatóságok” szabták meg	A gyerekek azért kell a szabályokhoz alkalmazkodni, mert azokat közösen alakították ki
Következményetika: a bűn mértékét az okozott kár nagysága határozza meg	Szándéketika: a bűn mértéke függ a szándékoktól
Azt, hogy mi a rossz, az dönti el, hogy mi tiltott és büntetendő	A szabályok megállapodásokon alapulnak, és meg is változtathatók

- A szabályok abszolútak („Ne lopj!” „Ne hazudj!” – és nem: „Néha lophatsz”, „Többnyire ne hazudj!”)
- De: az élethelyzetek többnyire nem azok (morális dilemmák)
- Az emberek nem egyformán viselkednek és gondolkodnak attól függően, mennyire fontos nekik a dolog (nem vagyunk következetesek)

Kohlberg elmélete az erkölcsi fejlődésről

Módszere: morális dilemma-helyzet:

Egy asszony rákban szenvedett. Egyetlenegy gyógyszer volt, amelyet nemrég talált föl egy kutató ugyanabban a városban, ahol éltek. A gyógyszerész tízszer annyit kért, mint amibe neki az előállításuk került. Heinz, a férj megpróbálta megszerezni a pénzt, de csak a felét sikerült. A patikus nem adott fizetési haladékot. A férfi végső kétségbeesésében ellopta a szert. Helyesen tette-e?

A morális fejlődés szintjei

I. Prekonvencionális szint

A gyerek még nem érti meg a társadalmi konvenciókat és szabályokat. Szemléletmódja hedonisztikus, cselekedeteit azok kellemes vagy kellemetlen következményei alapján ítéli meg.

- 1. Büntetésorientáció (*Berci azért nem üti meg a testvérét, nehogy megszidják érte. Kázmér azért nem szalad a folyosón, mert akkor beírást kap.*)
- 2. Jutalomorientáció (*Gizike hajlandó ebédnél utolsóként beállni a sorba, mert akkor majd ő mehet ki délután először az udvarra. Tomi odaadja a kisautóját Timinek a csokiért cserébe.*)

II. Konvencionális szint

A gyerek azért alkalmazkodik, mivel saját magát a társadalom részének tekinti. A gyerek legfontosabb törekvése, hogy megfeleljen a család, a felnőttek igényeinek

- 3. Jogyerek-orientáció (*Tünde nagyon sokat tanul, hogy ne okozzon csalódást szüleinek*)
- 4. Tekintélyorientáció (*Megfelelés az iskola házirendjének, az osztálytermi szabályoknak, elfogadó attitűd*)

III. Posztkonvencionális szint

Önmagunk által elismert (interiorizált), elvont erkölcsi elvek szintje

- 5. Társadalmi szerződés orientáció (*Közös, egyeztetésen alapuló szabályok alkotása – „úgy igazságos”*)
- 6. Egyetemes etikai elvek orientáció (*pl. a kisebbségek jogainak védelme*)

2. Az egyes területek fejlődése – érzelmi fejlődés

- Veleszületetten az alapérzelmek: öröm, fájdalom, félelem, düh, meglepetés, undor (az érzés és a kifejezés is)
- Az érzelmek polarizáltak, látványosan kifejezettek, rövid lefolyásúak.
- Később: új érzelmek, differenciálódnak; tanult, hogy mihez kapcsolódik, hogyan lehet kifejezni stb.

Kisgyerekkor, óvodáskor

- A tanult érzelmek köre bővül.
- A tanult érzelmek az énéveléssel és a kötődés kialakulásával kölcsönhatásban jelennek meg és az érzelmszabályozás is kapcsolatban van az énéveléssel
  - 1 éves kor előtt: az érzelmek a külvilág eseményeire adott reakciók, még nem tudatosak, ill. a hatáskiváltás eszközei
  - 2 éves kor után: indulati érzelmek megjelenése, mások érzelmeinek megértése és visszatükrözése

A kisiskolás érzelmei

- Kiegyensúlyozott időszak, nem szélsőséges
- Helyzethez igazodó átélés, adekvát kifejezés
- Gyakran ambivalencia az érzésekben, nem jellemzőek a tartós érzések (harag, irigység, rokonszenv, ellenszenv)
- Egyre inkább az akarat szabályozása alá kerülnek
- Megjelennek a magasabb rendű érzések

Érzelmek a serdülőkorban

- Labilitás, hangulatingadozás, ugyanaz a helyzet változó érzéseket vált ki
- Végletes, szélsőséges megélések, polarizáltabb érzelmek
- Impulzivitás, kontrollproblémák (kicsúszik az akaratlagos szabályozás alól)
- Gyakran inadekvát kifejezések
- A tartós érzelmek kialakulása
- A magasabb rendű érzelmek egyre hangsúlyosabbak

3. Az énefejlődés kezdetei, az éntudat alakulása

- Az énefejlődés kezdetei – az éntudat alakulása
  - Az „én” személyes névmás használata
  - Az „én csinálom” öröme
- 10–24 hónapos kor: én–te váltakozó játékok (kukucs, adom-veszem)
- 2-3 éves: dackorszak (Hiszti. Omnipotencia-érzés, mágikusság. Frustráció – még nem tudja úgy, ahogy akarja, a környezet pedig nem engedi annyira, ahogy szeretné. Regresszió, agresszió.)
  - *Video: énefejlődés*
- A dackorszak rémes, de fontos támogatni az önállósodást, és erősíteni az ént! A nemkívánatos viselkedésre kell irányulni.
  - A „rossz vagy” helyett „Így csináld”
- Énkiterjesztés a tulajdonra (az én játékom, az én ruhám – a kistesó mintha az én egy részét kapná meg)

Az egyes területek fejlődése – szociális-társas fejlődés

A jelentős személyek

Társas tevékenységek, csoportlét + barátságok + nemek

A fejlődés főbb területei – életkorok